

hangen in houten (1)

Hangjongeren worden vaak als probleem gezien, omdat ze overlast zouden geven. Tegelijkertijd worden jongeren nauwelijks betrokken bij de inrichting van openbare ruimte. We weten daarom nauwelijks waar ze 'hangen' en wat ze daar doen. Een onderzoek door studenten en scholieren met een bijzonder vervolg.

Jongeren in de openbare ruimte

Nederland heeft last van hangjongeren', stelt de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling onomwonden. 'Omwonenden en passanten [...] irriteren zich aan het geluid van scooters, het geschreeuw, het gelanterfanter voor de deur, de rommel die wordt achtergelaten en de speeltuin die wordt vernield. Soms [...] worden omwonenden, passanten of andere jongeren slachtoffer van groepen hangjongeren die intimideren, bedreigen, bestelen of geweld plegen.'

Het lijkt dubbel: jongeren vormen onze toekomst, maar worden beschouwd als overlast en vaak niet begrepen of gehoord. Voor jonge kinderen zijn er nog speeltuinen; de oudere jeugd moet het doen met hangplekken. Geograaf Pain beaamt: 'The lack of places to go is the biggest complaint young people voice when challenged over their behaviour, and the fact that young people's own fear of crime in public spaces continues to be ignored.'

Maar als je het 'probleem' nou eens vanuit het perspectief van de jongeren bekijkt – valt daar niets uit te leren? In 2010 enquêteerden we 546 scholieren, vooral 2^e- en 3^e-klassers (vmbo, havo, vwo), van College De Heemlanden in Houten over hun gebruik van de openbare ruimte. Met enkelen praatten we door. We presenteren hier de onderzoeksresultaten en in het artikel hierna krijgt het

verhaal een vervolg. Want in de aardrijkskundeles gingen de geënuquëerde leerlingen zelf aan de slag met het onderwerp. En dat had weer tot gevolg dat jongeren, omwonenden en politiek rond de tafel gingen zitten om te kijken of het – voor alle partijen – ook anders kan.

Identiteitsvorming

Hangen in de openbare ruimte lijkt misschien doelloos, maar heeft wel degelijk een belangrijke functie. Jongeren balanceren op de grens tussen kindertijd en volwassenheid, tussen afhankelijk zijn en zelfstandig worden. Diverse bronnen benadrukken dat de openbare ruimte een podium is waar jongeren in deze transitieperiode hun identiteit ontwikkelen. Het is vaak de enige plek waar ze met vrienden kunnen samenkomen zonder dat het geld kost. Het is ook meer dan een verblijfsplek. In de openbare ruimte gebeurt van alles, het is een

Een plek om vrienden te ontmoeten zonder dat het geld kost

plek om mensen en situaties te observeren en in contact te komen met verschillende volwassenen, en waarden en normen. Jongeren vormen hier eigen sociale groepen en leren sociale vaardigheden, zoals onderhandelen en omgaan met conflicten. Een plek voor zulke ontmoetingen is dan ook belangrijk voor hun leer- en ontwikkelingsproces.

Binnen de openbare ruimte zijn twee soorten plekken favoriet. Dat zijn ten eerste de podia waar je ziet en gezien wordt. Het zijn *places of interaction*, gevarieerd en levendig, waar je andere mensen kunt ontmoeten. Denk aan winkelcentra en skatebanen.

Ten tweede zijn er plekken waar vergeleken met school of thuis minder toezicht is. Deze *places of retreat* geven een gevoel van vrijheid; er gelden andere regels dan thuis. Jongeren trekken zich hier terug – weg van andere jongeren en volwassenen. Ze willen er liever niet gezien worden door hun ouders of mensen die hun ouders kennen. Beschutting maakt een plek tot een goede hangplek.

Verschillen

Openbare ruimte is dus van groot belang voor de ontwikkeling van *alle* jongeren, maar ieder maakt er op zijn eigen manier gebruik van. De frequentie en het tijdstip zijn volgens geograaf Karsten afhankelijk van leeftijd en geslacht.

Ouders hebben er vaak geen weet van dat hun kinderen in het openbaar drinken, jongens meer dan meisjes. De jongens op de foto komen niet in het verhaal over Houten voor.

Jonge stad

Houten is in meerdere opzichten een jonge stad. Door de aanwijzing als groeikern in 1966 en later Vindexbreiding groeide het aantal inwoners van 400 tot bijna 48.000 (2010). Ruim 30% is jonger dan 20 jaar (landelijk: 24%). De stedenbouwkundige structuur is jeugd vriendelijk. Om Houten is een rondweg aangelegd van waaruit auto's de wijken kunnen bereiken. Er zijn geen doorgaande wegen door Houten of tussen de wijken. Wel een uitgebreid fietsnetwerk, veel groen en een netwerk van speelplekken voor verschillende leeftijdsgroepen. De gemeente voert een actief jongerenbeleid opdat 'kinderen opgroeien in een veilige, samenhangende, sensitieve en stimulerende context, thuis, op school en in de wijk, die kinderen in staat stelt zelfbeheersing, zelfredzaamheid en sociale betrokkenheid te ontwikkelen'.

Jongens en oudere jeugd zijn vaker en verder van huis dan meisjes en jongere kinderen.

In Houten (kader 'Jonge stad') gaan de meeste jongeren zo'n drie à vier keer per week naar buiten om met vrienden te zijn. Een derde is hooguit vijf uur per week buiten, 40% vijf tot tien uur en ongeveer een kwart meer dan tien uur per week. Oudere jeugd is meer buiten; van de 15- en 16-jarigen die we enquêteerden is ruim een derde meer dan tien uur per week buiten te vinden. In Houten valt op dat jongens en meisjes ongeveer evenveel tijd buiten doorbrengen. Misschien komt dat door de populariteit van de spelcomputer, waaraan vooral jongens veel tijd spenderen. Het kan ook zijn dat de meisjes de openbare ruimte aantrekkelijk en veilig genoeg vinden. Dit laatste zou zelfs wel eens de belangrijkste reden kunnen zijn, gezien het tijdstip waarop ze buiten zijn. Jongens gebruiken de openbare ruimte vaker 's avonds dan overdag; bij meisjes is dit precies andersom.

De literatuur veronderstelt dat etniciteit, religie en sociaal-economische status van het gezin ook van invloed zijn, maar het onderzoek in Houten geeft daar geen aanwijzingen voor. Misschien is de groep jongeren daarvoor te homogeen. Er is wel een duidelijk verband tussen het opleidingsniveau en het aantal uren dat de jongeren buiten zijn. Vmbo-leerlingen brengen meer tijd door in de openbare ruimte dan havisten, en die weer meer dan vwo'ers. Dat komt waarschijnlijk doordat het aantal uren dat de jongeren aan hun huiswerk besteden toeneemt met het opleidingsniveau. Bijbaantjes hebben het tegenovergestelde effect: jongeren die relatief veel werken zijn meer buiten te vinden.

Chillen

Wat doen jongeren eigenlijk als ze buiten zijn? Sporten, chillen en praten zijn in Houten favoriet. Het verschil tussen die laatste twee: praten doe je soms over serieuze zaken, zoals problemen thuis en de situatie op school; chillen is relaxter: commentaar leveren op voorbijgangers, grappen maken, muziek luisteren. Meisjes praten vooral. 'We hebben elkaar elke dag ontzettend veel te vertellen.' Jongens chillen meer (figuur 1). Een meisje van 15 zegt daarover: 'Jongens zijn vooral aan het chillen en meisjes spotten'. Verder sporten de jongens ook veel. Groepsverband is belangrijk: 'Jongens zijn eigenlijk altijd in groepen. Voor hen gaat het vooral om stoer

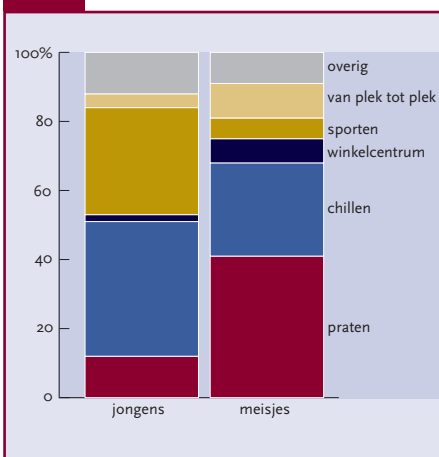
doen, voor hun ego' (meisje van 15 jaar).

De openbare ruimte wordt regelmatig gebruikt om te roken en drinken. Hierin verschillen jongens en meisjes nauwelijks. Tot 16 jaar neemt het aandeel jongeren dat rookt duidelijk toe met de leeftijd (figuur 2). De helft van de ouders heeft daar geen weet van. Er zijn meer jongeren die drinken dan die roken in de openbare ruimte. Boven de 16 jaar gebruikt driekwart alcohol; een kwart zelfs twee keer in de week of vaker. Maar ook jongere leeftijdsgroepen nemen alcohol. Meer dan de helft van de jongeren drinkt alleen buitenshuis; 40% zowel thuis als buitenshuis. Van de jongeren onder de 16 die alcohol gebruiken, weet 70% (13 jaar), 60% (14 jaar) en een derde (15 jaar) van de ouders dat niet. De openbare ruimte is dus een plek waar jongeren buiten het gezichtsveld van volwassenen willen blijven. 'Buiten hoef je je niet zo druk te maken dat je ouders gaan zeuren' (jongen, 15 jaar).

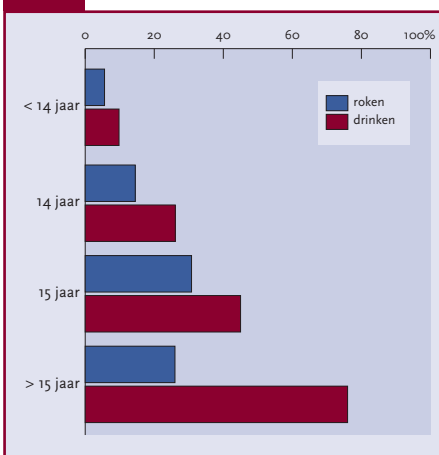
(In)formele ontmoetingsplekken

Behalve plekken zonder toezicht er zijn nog meer favoriete hangplekken, zoals winkelgebieden, sportvelden en recreatieplekken (figuur 3). Voor 23% is het winkelcentrum (het Rond en het oude Dorp) de belangrijkste plek om af te spreken, voor 16% is het de op één na belangrijkste plek. Dit vind je terug in de literatuur, die stelt dat winkelcentra favoriete hangplekken zijn. Niet zozeer om te consumeren, maar vanwege de levendigheid en aanwezigheid van anderen: 'Meestal gaan we naar het Rond. Echt winkelen doen we

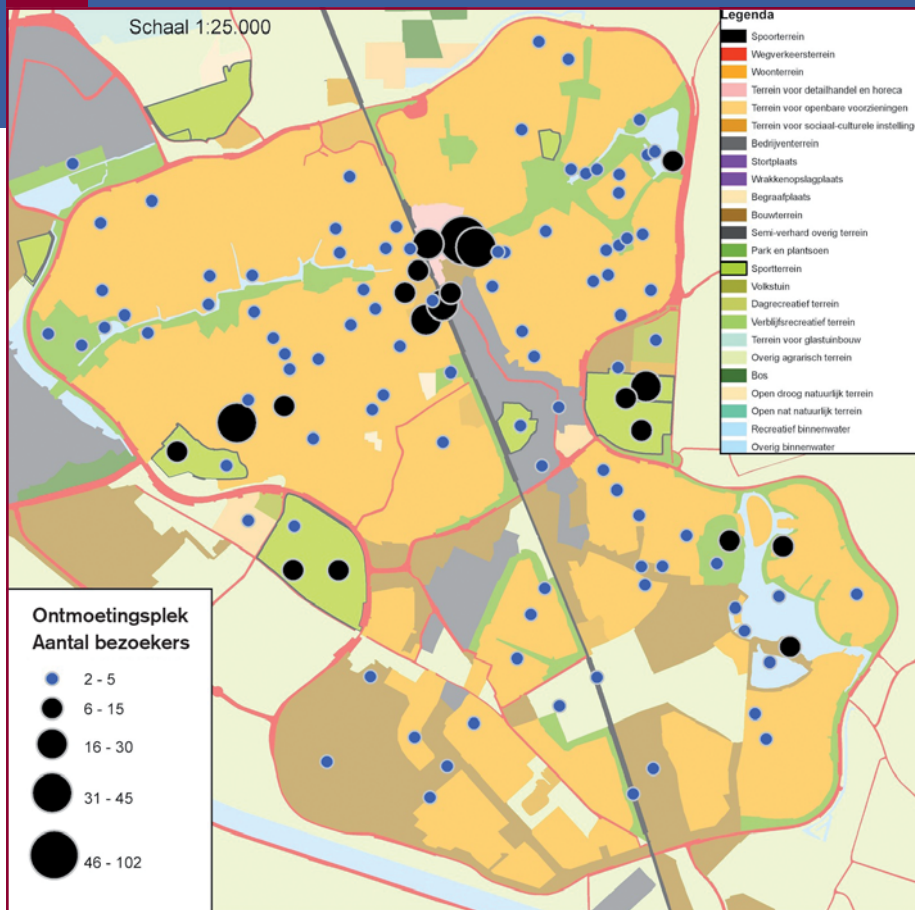
Figuur 1: Activiteiten van jongens en meisjes

Figuur 2: Aandeel jongeren (%) dat in de openbare ruimte rookt of drinkt naar leeftijd

Figuur 3: Favoriete hangplekken onder de jeugd in Houten

meestal niet. Het is meer zien en gezien worden' (meisje, 14 jaar). Op de lijst van favoriete hangplekken staan bij jongens het basketbalveld, het voetbalveld, de skatebaan en andere openbare sportfaciliteiten bovenaan. Jongens maken meer gebruik van 'formele' ontmoetingsplekken zoals sportfaciliteiten, meisjes kiezen eerder informele ontmoetingsplekken als het winkelcentrum. Beide komen er eerst en vooral om vrienden en bekenden te zien. Daarnaast zijn de centrale ligging en de aanwezigheid van sportvoorzieningen van belang.

Figuur 3 laat zien dat jongeren verder eigenlijk overal in Houten afspreken, mits er bankjes staan. Een jongen van 14 zegt: 'Elke plek met een bankje is in principe prima om te chillen. Vaak is het op een plek dicht bij een vriend, maar meestal kom je er per toeval terecht.' Jongeren stellen dus relatief weinig eisen aan hun hangplek. Dit blijkt ook uit het feit dat de meeste jongeren de fysieke mogelijkheden van de openbare ruimte in Houten als positief ervaren. De groep die het meest buiten is, geeft het vaakst een negatief oordeel over de fysieke openbare ruimte.

De keuze voor een hangplek blijkt voornamelijk ingegeven door de fysieke en sociale uitstraling ervan. Veiligheid en gezelligheid staan centraal. Een goede openbare ruimte is schoon, heel en veilig. Ruim 43% komt alleen op plekken die schoon zijn. Plekken die ze onveilig vinden, worden gemeden. Bedreigend

gedrag van andere jongeren vinden ze het gevaarlijkst. Dit bevestigt het bestaan van 'parochiale ruimten': plekken waar een bepaalde gebruikersgroep dominant is, waardoor andere groepen deze niet meer willen of durven te gebruiken. Ruim tweederde van de scholieren mijdt bepaalde plekken en maakt er alleen gebruik van wanneer er geen jongeren zijn die bedreigend overkomen. Hangjongeren kunnen dus niet alleen bij volwassenen tot overlast zorgen, maar ook bij andere (hang)jongeren. Over het algemeen ervaren de jongeren hun stad echter als veilig, ook 's avonds (60% van de meisjes en 75% van de jongens).

Plekken met een vergelijkbare fysieke uitstraling kunnen toch anders worden ervaren door een verschil in sociale uitstraling. Jongeren blijken ook plekken te gebruiken die niet schoon zijn of geen voorzieningen hebben, zolang ze er maar vrienden of mensen kunnen ontmoeten. 'Er is altijd wel iemand die ik ken op het veldje om een balletje mee te trappen', aldus een jongen van 15. 80% van de scholieren maakt alleen gebruik van een plek als daar vrienden of bekenden zijn.

Kwaliteit

Een door de VROM-raad uitgebracht advies in 2009 stelt dat er door teruglopende budgetten een verschraling optreedt van de openbare ruimte, waardoor de kwaliteit terugloopt. Vanuit jongeren gezien staat de

openbare ruimte nog meer onder druk, onder andere door een verdere toename van gemotoriseerd verkeer, hoge grondprijzen en intensiever ruimtegebruik. Daardoor worden volgens Karsten informele speel- en ontmoetingsplekken steeds verder teruggedrongen. In Houten lijkt dat juist mee te vallen. Er zijn veel hangmogelijkheden, de openbare ruimte is autoluw en de gemeente voert een actief jeugdbeleid. De jongeren zijn positief over de kwaliteit van de openbare ruimte en maken er op allerlei manieren gebruik van.

Toch gaat het wel eens mis. Denk aan botsingen met andere gebruikers. Jongeren gebruiken de hele woonomgeving en niet alleen plekken die specifiek zijn ingericht voor spel en ontmoeting. Bovendien doen ze dit op andere manieren dan volwassenen normaal vinden. Bankjes worden bijvoorbeeld ook gebruikt als skateobject. Dit leidt soms tot boze reacties. Ruim een kwart van de scholieren heeft in het afgelopen jaar wel eens een klacht van omwonenden gekregen over zijn of haar gedrag. Dit neemt toe met de leeftijd, wat mogelijk samenhangt met het toenemend alcoholgebruik. 20%, en dan vaak jongens, is in het afgelopen jaar een keer weggestuurd door de politie. Een meisje (15 jaar) zegt: 'Als wij iets doen wat thuis niet kan, gaan we vaak naar vriendinnen van wie de ouders niet thuis zijn.' •

Met dank aan diverse bachelorstudenten Sociale Geografie en Planologie van de Universiteit Utrecht die voor het vak Wetenschappelijke Onderzoeksoefening een enquête onder de scholieren van College De Heemlanden hebben gehouden.

Bronnen

- Abbott-Chapman J. & M. Robertson 2009. Adolescents' favourite places: re-defining the boundaries between private and public space. *Space and Culture*, 12(4): 419-434.
- Gemeente Houten 2007. *Programmaplan integraal jeugdbeleid 2008-2012*. Gemeente Houten.
- Karsten, L., E. Kuiper & H. Reubsat 2001. *Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend*. Van Gorcum, Assen.
- Lieberg, M. 1997. Youth in their local environment. In: R. Camstra (red.) *Growing up in a changing urban landscape*. Van Gorcum, Assen.
- Malone, K. 2002. Street life: Youth culture and competing uses of public space. *Environment & Urbanization*, 14(2): 157-168.